УДК 94(477.83)«1915–1916»
DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/83-1-4

Василь БОСАК,
orcid.org/0009-0002-8350-0205
аспірант кафедри історичного краєзнавства
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) Vasyl.Bosak@lnu.edu.ua

ПРОДОВОЛЬЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЬВОВА У ПЕРІОД ВІДНОВЛЕННЯ ВЛАДИ АВСТРО-УГОРЩИНИ (ЛИПЕНЬ 1915 – ГРУДЕНЬ 1916 РОКУ)

У статті досліджується проблема постачання продовольства населенню Львова після повернення влади Австро-Угорщини під час Першої світової війни. Увагу акцентовано на викликах, спричинених військовими діями, та заходах, які вживала міська влада для подолання продовольчої кризи.

З початком війни Львів, як стратегічно важливий центр Галичини, опинився в складній ситуації через відсутність належних продуктових резервів. Під час окупації міста (вересень 1914 – червень 1915) забезпечення населення продуктами здійснювалося шляхом логістичних поставок із Російської імперії. Російські війська, відступаючи, використовували тактику «випаленої землі», підпалюючи у тому числі підприємства та магазини. У період безвладдя в місті спалахнули масові заворушення та грабежі, спричинені у тому числі нестачею продовольства.

Після відновлення контролю Австро-Угорщини перед адміністрацією Львова постала необхідність швидкого розв'язання проблеми апровізації. Одним із найбільших викликів на шляху її вирішення стало різке зростання чисельності населення Львова – з 212 до 230 тисяч, оскільки через військові дії місто прийняло велику кількість біженців зі зруйнованих регіонів Східної Галичини. Налагодження постачання продукції стало можливим завдяки відновленню залізничного сполучення. Крім труднощів із доставкою, серйозною проблемою залишався і процес розподілу харчів серед населення. Для запобігання гуманітарній кризі міська влада залишила в дії карткову (талонну) систему постачання продуктів, яку запровадила російська окупаційна адміністрація. Особливу увагу приділили контролю за порядком у продовольчих магазинах, оскільки стихійні черги біля них ускладнювали розподіл продовольств і сприяли зростанню соціальної напруги. Для забезпечення громадського порядку залучалися інспектори міської поліції.

Проблеми продовольчого постачання яскраво відображені у статистичних даних. Аналіз таблиць, що містять квартальні показники постачання до Львова різних категорій продуктів, свідчить про нестабільність продовольчої ситуації у 1915/16 роках. В окремі періоди суттєво зростав дефіцит борошна, рису та жирів, натомість збільшувалися поставки річкової риби та алкоголю. Серед асортименту м'ясної продукції найбільш доступною залишалася птиця, за нею йшла свинина. Більшість м'яса постачалася через міську бійню. Динаміка цін також демонструвала нестабільність. Вартість м'ясних продуктів (свинини, телятини, сала) зростала, так само як і ціни на алкогольні напої. Натомість ціни на хліб, картоплю та молоко залишалися відносно стабільними.

Ключові слова: *Перша світова війна, Австро-Угорська імперія, Львів, продовольче забезпечення.*

Vasyl BOSAK,
orcid.org/0009-0002-8350-0205
Postgraduate student at the Department of Local History Studies
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) Vasyl.Bosak@lnu.edu.ua

FOOD SUPPLY OF LVIV DURING THE RESTORATION OF AUSTRIAN-HUNGARIAN RULE (JULY 1915 – DECEMBER 1916)

This article examines the problem of food supply to the population of Lviv after the return of Austro-Hungarian rule during the First World War. The focus is on the challenges caused by the military action and the measures taken by the city government to overcome the food crisis.

With the beginning of the war, Lviv, as a strategically important center of Galicia, found itself in a difficult situation due to the lack of adequate food reserves. During the occupation of the city (September 1914 – June 1915), the population was supplied with products through logistical deliveries from the Russian Empire. Russian troops, retreating, used the «scorched earth» tactic, setting fire to factories and stores. During the period of anarchy, mass riots and looting broke out in the city, caused, among other things, by a lack of food.

After the restoration of Austro-Hungarian control, the administration of Lviv faced the need to quickly solve the problem of provisioning. One of the biggest challenges on the way to its solution was the sharp increase in the population of Lviv – from 212 to 230 thousand, as the city received a large number of refugees from the destroyed regions of Eastern

Galicia due to military operations. The resumption of railroad service made it possible to resume the supply of products. In addition to difficulties with delivery, the process of distributing food among the population remained a serious problem. In order to prevent a humanitarian crisis, the city authorities kept the card (talon) system of food supply, which was started during the occupation, relevant. Special attention was paid to control of order in food stores, as spontaneous queues near them made it difficult to distribute food and contributed to the growth of social tension. To ensure public order, city police inspectors were involved.

The problems of food supply are clearly reflected in statistical data. An analysis of the tables containing quarterly indicators of the supply of various categories of products to Lviv shows the instability of the food situation in 1915/16. In certain periods, the shortage of flour, rice, and fats grew significantly, while supplies of river fish and alcohol increased. Among the assortment of meat products, poultry remained the most affordable, followed by pork. Most of the meat was supplied through the city slaughterhouse. The dynamics of prices also showed instability. The price of meat products (pork, veal, lard) increased, as did the prices of alcoholic beverages. In contrast, the prices of bread, potatoes and milk remained relatively stable.

Key words: *First World War, Austro-Hungarian Empire, Lviv, food supply.*

Постановка проблеми. Продовольче забезпечення (апровізація) в умовах війни є ключовим завданням для забезпечення боєздатності армії та стабільності тилу. Нестача харчування призводить до зростання соціальної напруги, частих випадків мародерства та злочинності, погіршення епідеміологічної ситуації, тощо. Одразу після вибуху Першої світової війни, Східна Галичина стала місцем бойових дій та дуже швидко опинилася під російською окупацією. Хоча громадськість Львова усвідомлювала неминучість збройного конфлікту, уряд міста дещо халатно підійшов до питання підготовки стратегічних запасів (було закуплено всього 200 вагонів борошна, а також незначну кількість круп, солі та цукру). Окупаційна адміністрація росіян (діяла у місті з 3 вересня 1914 р. по 22 червня 1915 р.) під керівництвом генерал-губернатора Георгія Бобринського поступово змогла відновити систему постачання харчів, створивши логістичне сполучення з Південно-Західними губерніями (найбільше – Київською, Волинською і Подільською) Російської імперії. Малозабезпечені категорії отримували продуктову допомогу через отоварювання декількох типів талонів спеціального зразка. Зміна оперативної ситуації на фронті, спричинена успіхом Горлицького прориву (травень–червень 1915 р.), призвела до поступового руйнування логістичних ланцюжків забезпечення і зростання ролі спекуляції продуктами на «чорному ринку». Повернення контролю Австро-Угорської імперії над значною частиною втрачених теренів Східної Галичини, зокрема Львова супроводжувалося необхідністю швидко розв'язати низку гуманітарних та економічних проблем (санітарна, продовольча, фінансова, міграційна, та ін.). Вважаємо доцільним у даному дослідженні окреслити шляхи та обсяги продовольчого забезпечення міста в умовах відновлення австро-угорської влади.

Метою статті є дослідження умов забезпечення населення міста продовольством у період відновлення влади Австро-Угорщини (1915/16 рр.), а також аналіз спричинених воєнними діями викликів, та вжитих для подолання гуманітарної кризи заходів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Попри зацікавлення українських і польських дослідників різними аспектами становища Львова під час Першої світової війни, основна увага зосереджена на періоді російської окупації міста. Не стало винятком і питання продовольчого забезпечення, тому наявну історіографію розділимо на дві групи. До першої віднесемо праці про окупаційний період 1914/1915 рр. «Галичина під час російської окупації. Серпень 1914 – червень 1915» (Петрович, 1915), написана львівським істориком Іваном Крип'якевичем (під псевдонімом Іван Петрович). Автор аналізує різні аспекти соціально-економічного життя міста, зокрема організацію торгівлі та постачання продовольства з сусідніх прикордонних губерній – Київської, Волинської та Подільської. Крім того, у дослідженні наведено дані про цінову політику щодо кількох товарних позицій. Дослідниця Світлана Орлик у статті «Цінова політика російської окупаційної влади на території Галичини і Буковини в період Першої світової війни» (Орлик, 2018) подає та порівнює тарифи на основні категорії продуктів у Львові з іншими містами та містечками як окупованих територій, так і російських губерній. Статистичні дані також підкріплені інфографіками. Найбільш комплексно та наближено до теми нашого дослідження підійшов львівський історик Володимир Голубець у статті «Продовольче забезпечення Львова під час російської окупації (вересень 1914 – червень 1915 рр.)» (Голубець, 2023). На основі синтезу попередніх досліджень та архівних даних, автор подає статистичні дані про постачання до міста продтоварів, специфіку їх розподілу через введену окупантами карткову систему, а також динаміку ціноутворення.

Друга категорія досліджень безпосередньо торкається нашого хронологічного періоду. Генрика

Крамаж (Henryka Kramarz) у праці «Samorząd Lwowa w czasie pierwszej wojny światowej i jego rola w życiu miasta» (Kramarz, 1994) тезово подає відомості про апровізаційні заходи як російської адміністрації Г. Бобринського (переважно щодо найбідніших верств населення), так і австро-угорської влади після відновлення. Зокрема, авторка акцентує увагу на соціальних заворушеннях та зростанню рівня злочинності у місті, що були спричинені браком харчування. Польський історик Томаш Карголь (Tomasz Kargol) у монографії «Odbudowa Galicji ze zniszczen wojennych w latach 1914–1918» (Kargol, 2012) аналізує обсяг знищень господарства краю під час бойових дій та їх вплив на життя населення, зокрема у контексті допомоги австрійською владою малозабезпечених категорій населення і біженців.

Виклад основного матеріалу. Під час відступу російських військ у Львові спалахнули масові заворушення та грабежі, що були зумовлені як хаосом, спричиненим зміною влади, так і критичною нестачею продовольства. Варто зазначити, що стихійне мародерство значною мірою було вимушеним кроком та стратегією виживання в умовах гострого дефіциту харчів. Частина мешканців міста попрямувала до військових казарм на Цитаделі, де раніше квартирували підрозділи російської армії. Перед відступом окупанти намагалися підпалити майно, яке не змогли евакуювати, що ще більше загострило ситуацію. У першу чергу міщани розшукували серед залишених приміщень і згарищ продовольчі запаси. Основними уцілілими продуктами були сипучі крупи (переважно рис), що зберігалися у скриньках. Кільком мешканцям вдалося роздобути дефіцитні в умовах війни прянощі, зокрема сушену паприку (Czy rabowali?, 1915).

Скориставшись байдужістю відступаючих військ та відсутністю правоохоронних органів, жителі розпочали масові пограбування покинутих складів та обозів біля залізничного вокзалу. Оскільки привокзальна територія слугувала важливим логістичним вузлом забезпечення армії, саме звідти було винесено найбільшу частину крадених припасів, серед яких переважали: мука, сушена риба, консерви та інші стратегічно важливі продукти (Czy rabowali?, 1915). Загалом по місту прокотилася хвиля підпалів складів боєприпасів, підприємств і магазинів (Walka z trzechdniowym pożarem, 1915). До цього були причетні як відступаючі російські солдати, які застосовували тактику «випаленої землі», так і представники місцевого криміналітету, що намагалися таким чином приховати сліди своїх злочинів. Таким чином, в умовах безвладдя та соціальної напруги місто опинилося на межі гуманітарної катастрофи.

Основним викликом для продовольчого забезпечення Львова стало різке зростання чисельності населення внаслідок напливу біженців і розміщення військових підрозділів. Дослідник К. Кондратюк зазначає, що станом на 1915 рік до Австро-Угорщини евакуювалося близько 1,1 млн вихідців із Галичини та Буковини, однак точна кількість львів'ян серед них залишається дискусійною (Кондратюк, 2006: 619). Відомо, що перед початком Першої світової війни у Львові мешкало 212 030 осіб, але чисельність населення суттєво змінилася внаслідок військових дій. Згідно з дослідженнями сучасних львівських істориків Ольги Щодрої та Ігоря Петрія, з початком російської окупації місто покинули понад 13 тис. жителів (Щодра, 2015: 360). Водночас, Володимир Голубець зазначає, що протягом 1914–1915 рр. до Львова прибули близько 30 тис. біженців зі зруйнованих війною повітів Східної Галичини (Голубець, 2023: 319). Припускаємо, що значна частина з них залишалася в місті. Тому, за приблизними підрахунками, у досліджуваний нами період фактична чисельність мешканців Львова сягала мінімум 230 тис. осіб. Окрім цього, стратегічне розташування міста, його наближеність до фронту та наявність розвиненої залізничної інфраструктури зробили його важливою транзитною базою для австрійського війська.

Для забезпечення достатнього продовольчого постачання необхідно було відновити логістичні маршрути, оскільки воєнні руйнування суттєво ускладнили процес транспортування товарів. В умовах недостатнього розвитку автомобільного транспорту єдиним ефективним засобом перевезення вантажів залишалася залізниця. Важливим фактором, що сприяв швидкому відновленню логістики, стало те, що під час зміни влади вдалося уникнути масштабних диверсій і пошкоджень залізничної інфраструктури. Водночас, на західному напрямку в окремих місцях було пошкоджене залізничне полотно, що ускладнювало рух потягів.

У зв'язку з цими обставинами, першочерговим завданням нової адміністрації в умовах гуманітарної кризи стало оперативне відновлення залізничного сполучення (Przywrócenie ruchu kolejowego, 1915). Спочатку кінцевим пунктом для залізничного руху стала станція Мостиська, що певною мірою полегшило пасажирські перевезення але не змінило ситуацію з вантажними. Повноцінне залізничне сполучення зі Львовом вдалося відновити лише в середині

липня 1915 року, що значно покращило ситуацію із харчуванням для міщан.

Крім труднощів із доставкою продовольства, серйозною проблемою залишався його розподіл серед населення. Для запобігання гуманітарній кризі міська влада була змушена розробити механізми, що забезпечували б доступ до харчів для незаможних верств. Одним із ключових викликів у цьому питанні стала боротьба зі спекуляцією та «чорним ринком», що набули значного поширення в умовах дефіциту продовольства (Kramarz, 1994: 67). З метою контролю над ситуацією міський уряд вирішив залишити в дії систему карткового (або талонну) розподілу продуктів та бюро з їх видачі і розподілу, запроваджену ще російською окупаційною адміністрацією (Голубець, 2023: 323). У даному дослідженні не розглядатимуться їхні типи, проте ми наведемо приклад реалізації карткового розподілу продукції на прикладі хліба та жирів (описані нижче).

Староста гміни Львова Адам Грабовський особисто контролював процес апровізації, тож для задіяних у постачанні спеціалістів були видані спеціальні інструкції. Для пекарень висувалися наступні вимоги (ДАЛО, Ф. 3, Оп. 1, Спр. 6197, Арк. 3):

1. До випікання хліба були залучені усі міські пекарі.

2. Приміщення пекарень повинне добре освітлюватися.

3. Суворий контроль за кількістю, якістю на терміном зберігання муки.

4. За крадіжку чи нецільове використання муки передбачалася сувора кара.

5. Виготовлення хліба відбувалося у нічну пору, о 5 ранку продукцію потрібно було підготувати до реалізації.

6. Процес роботи пекарень перебував під щоденним поліційним контролем.

7. Продаж хліба відбувався виключно за картковою системою згідно встановлених тарифів.

Забезпечення населення Львова жирами у роки Великої війни також мало стратегічне значення, оскільки дана продукція займала важливе місце у харчовому раціоні. Жири служили хорошим джерелом енергії та вітамінів для виснаженого організму, особливо у холодні пори року. Нажаль об'єми їх постачання були помітно невеликими, оскільки жири активно застосовувались на виробництві різноманітної військової продукції (наприклад, як захисне покриття зброї чи снарядів). Тому, для запобігання зловживань та спекуляції в дію вступило розпорядження намісника Галичини від 17 вересня 1916 р (ДАЛО, Ф. 3, Оп. 1, Спр. 6188, Арк. 36). Ним встановлювалася тижнева норма споживання жировмісних продукцій та олій: для робітників – 150 грам, для інших категорій населення – 120 грам.

Крім наведених прикладів реалізації карткової системи також слід зазначити, що процес їх отоварення супроводжувався значними труднощами. Біля магазинів утворювалися стихійні черги, які не лише уповільнювали розподіл продовольства, а й стали осередками соціальної напруги. У таких скупченнях людей активно поширювалися чутки, дезінформація та антивоєнні гасла, що могло загрожувати громадському порядку. Для запобігання можливим заворушенням Дирекція поліції м. Львова ухвалила рішення розмістити біля продовольчих магазинів інспекторів, які мали слідкувати за дотриманням порядку (ДАЛО, Ф. 350, Оп. 1, Спр. 3973, Арк. 5). До їхніх обов'язків входило не лише підтримання дисципліни, а й складання щоденних рапортів про ситуацію в чергах. У цих документах зустрічаються численні курйозні випадки, що ілюструють соціальну напруженість та складність процесу розподілу продовольства в умовах воєнного часу. Згадаємо про два з них. 16 грудня 1915 р. біля продовольчого магазину на вул. Потоцького, 8 відбулося заворушення. Воно було спричинене спробою однієї з жінок, Марії М., потрапити до приміщення без черги. Свій вчинок жінка пояснювала тим, що працює кухаркою (ймовірно, в одній із так званих міських дешевих кухонь для незаможних, що на її думку могло давати перевагу над іншими людьми у черзі). У результаті порушення громадського порядку Марію М. було затримано та доставлено до комісара поліції (ДАЛО, Ф. 350, Оп. 1, Спр. 3973, Арк. 10).

Іноді навіть представники правоохоронних органів не відзначалися особливою «ідеологічною стійкістю» та піддавалися загальному настрою невдоволення серед мешканців. Показовим є випадок, що стався 9 грудня 1915 р. біля магазину на вул. Янівській, 60, де чергував інспектор Леон Литвак. Дізнавшись про чутки щодо нестачі муки, він настільки занепокоївся, що, не стримуючи емоцій, увірвався до крамниці та почав голосно критикувати міську владу (ДАЛО, Ф. 350, Оп. 1, Спр. 3973, Арк. 5–6).

Аналіз статистичних даних (з огляду на суттєву тривалість досліджуваного періоду – 18 місяців, їх було згруповано за квартальним принципом), що наведені у таблицях 1 та 2, дає підстави констатувати: ситуація з постачанням продовольчих товарів до Львова була нестабільною протягом усього досліджуваного періоду. Тенденції до

Таблиця 1

Постачання до Львова основних категорій продовольчих товарів протягом липня–грудня 1915 р. у квартальному підрахунку

НАЙМЕНУВАННЯ ПРОДУКТУ (ОДИНИЦІ ВИМІРУ)	III КВАРТАЛ (LWÓW… 1915A: 5; 1915B: 5; 1915C: 5)	IV КВАРТАЛ (LWÓW… 1915D: 5; 1915E: 5; 1915F: 5)
Хлібне збіжжя, кг	408 900	2 127 900
Мука і крупи, кг	2 040 500	369 900
Рис, кг	9700	16 000
Овочі свіжі, кг	473 600	1 763 200
Овочі сушені, кг	61 900	215 200
Масло, кг	178 000	400 200
Смалець, кг	86 000	31 500
Яйця курячі, шт	5 004 500	4 017 500
Річкова риба, кг	19 800	342 600
Горілка і спирт, л	266 400	142 400
Вино, л	325 300	366 300
Пиво, л	2782	795 700

Таблиця 2

Постачання до Львова основних категорій продовольчих товарів протягом 1916 р. у квартальному підрахунку

НАЙМЕНУВАННЯ ПРОДУКТУ (ОДИНИЦІ ВИМІРУ)	I КВАРТАЛ (LWÓW… 1916A: 5; 1916B: 5; 1916C: 5)	II КВАРТАЛ (LWÓW… 1916D: 5; 1916E: 5; 1916F: 5)	III КВАРТАЛ (LWÓW… 1916G: 5; 1916H: 5; 1916I: 5)	IV КВАРТАЛ (LWÓW… 1916J: 5; 1916K: 5; 1916L: 5)
Хлібне збіжжя, кг	4 431 800	7 318 600	5 399 300	5 192 000
Мука і крупи, кг	705 700	1 917 800	2 199 700	1 780 900
Рис, кг	11 200	21 300	12 400	12 000
Овочі свіжі, кг	650 100	244 200	716 500	2 290 600
Овочі сушені, кг	486 400	176 700	103 000	319 400
Масло, кг	364 000	350 200	283 700	310 300
Смалець, кг	52 100	57 300	31 000	29 500
Яйця курячі, шт	4 587 000	11 309 400	4 683 500	4 180 700
Річкова риба, кг	382 100	337 200	34 300	236 200
Горілка і спирт, л	1 027 600	215 400	110 000	121 900
Вино, л	233 000	450 500	284 200	428 300
Пиво, л	1 833 300	4 547 700	1 839 900	1 296 500

зростання спостерігаються у постачанні хлібного збіжжя, річкової риби, курячих яєць та алкогольних напоїв. Суттєві перебої у постачанні муки та круп спостерігалися у IV кварталі 1915 та на початку 1916 р. На прикладі смальцю бачимо суттєву нестачу у завезенні жирів. Також спостерігаємо відновлення роботи львівської броварні та популярності продукту серед місцевих мешканців (як відносно дешевого алкоголю).

Таблиця 3 демонструє тенденції процесу апровізації Львова худобою і птицею. Серед м'ясної продукції найдоступнішим було м'ясо птиці. Другою за популярністю була свинина (яка не сильно відрізнялася за ціною від телятини, що продемонстровано у таблиці 4). Левова частка худоби різалася на новій міській бійні по вул. Нової різні (зараз – вул. Промислова), що була введена в експлуатацію 1901 р. Це був приклад ефективного підприємства, де лише за жовтень 1915 р. реалізовано близько: 416 волів, 273 корови, 2600 свиней, 85 коней (Lwów w cyfrach, 1915d: 6). Втім, детальне висвітлення роботи львівської різниці буде предметом наступних наших досліджень. Реалізація м'ясних продуктів також знаходилася під пильним урядовим наглядом, зокрема урядовим рескриптом від 14 липня 1916 р. було заборонено їх продаж протягом двох днів щотижня – вівторка і п'ятниці. Цікавим фактом є те, що дана заборона не поширювалася на частину субпро-

Таблиця 3

Постачання до Львова худоби та птиці протягом 1915/16 р. у квартальному підрахунку

ВИД (КІЛЬКІСТЬ ПОДАНА У ШТ.)	III КВ. 1915 Р. (LWÓW… 1915A: 5; 1915B: 5; 1915C: 5)	IV КВ. 1915 Р. (LWÓW… 1915D: 5; 1915E: 5; 1915F: 5)	I КВ. 1916 Р. (LWÓW… 1916A: 5; 1916B: 5; 1916C: 5)	II КВ. 1916 Р. (LWÓW… 1916D: 5; 1916E: 5; 1916F: 5)	III КВ. 1916 Р. (LWÓW… 1916G: 5; 1916H: 5; 1916I: 5)	IV КВ. 1916 Р. (LWÓW… 1916J: 5; 1916K: 5; 1916L: 5)
Велика рогата худоба	2937	10 962	5393	5095	3561	3880
Телята	7854	5797	2167	3165	4088	3737
Вівці і ягнята	119	1613	26	90	67	205
Свині	7951	22 887	16 939	13 378	11 629	15 914
Кури і голуби	93 908	73 042	28 065	42 093	124 028	94 334

Таблиця 4

Динаміка цін на окремі категорії продовольчих товарів у досліджуваний період

НАЙМЕНУВАННЯ ТОВАРУ (ОДИНИЦІ ВИМІРУ)	ЛИПЕНЬ 1915 (LWÓW… 1915A: 6)	ЖОВТЕНЬ 1915 (LWÓW… 1915D: 6)	СІЧЕНЬ 1916 (LWÓW… 1916A: 6)	КВІТЕНЬ 1916 (LWÓW… 1916D: 6)	ЛИПЕНЬ 1916 (LWÓW… 1916G: 6)	ЖОВТЕНЬ 1916 (LWÓW… 1916J: 6)
Хліб житній, 1 кг	0,76	–	0,56	–	0,78	0,64
Рис, 1 кг	0,82	–	2,8	2,8	2,8	–
Мука пшенична, 1 кг	0,84	0,8	0,98	0,98	1,18	1,18
Картопля, 1 кг	0,1	0,12	0,12	0,14	0,14	0,12
Цибуля, 1 кг	0,2	0,56	0,72	0,9	1,3	0,7
Молоко незбиране, 1 л	0,48	0,48	0,48	0,6	0,48	0,6
Масло вершкове, 1 кг	6	7	9	9	–	–
Телятина (передня частина), 1 кг	2	3,4	4	5	5	5,2
Свинина, 1 кг	2	3,8	4,2	5	4,6	6
Смалець, 1 кг	3,6	5,6	6,4	8	8	10
Сало, 1 кг	3,2	5,2	6	7	7	9
Горілка 45%, 1 л	2	3,5	3,5	–	3,5	5,1
Львівське пиво, 1 л	0,72	1	–	–	0,96	1,44

дуктів: сальтисон, кров, шпик, м'ясний відвар, кишки (ДАЛО, Ф. 3, Оп. 1, Спр. 6190, Арк. 5).

Процеси ціноутворення та їхні зміни у досліджуваний період окреслити досить складно, насамперед через значну роль стихійних ринків, базарів та «чорного ринку» у забезпеченні міста продовольством. Офіційні ціни, встановлені владою, часто суттєво відрізнялися від реальної вартості товарів на стихійних базарах. У таблиці 4 представлена спроба аналізу цін на кілька видів продовольчих товарів з різних категорій. Зокрема, ми можемо спостерігати процес дорожчання м'ясної продукції: телятини, свинини, та жировмісних субпродуктів – сала і смальцю. Таку саму тенденцію ми бачимо і для алкогольних виробів (незважаючи на те, що значна частина з них була місцевого виробництва). Відносну стабільність бачимо у ціні харчів, що найбільше купувалися найбіднішими прошарками населення: хліба, картоплі та молока.

Висновки. Повернення австро–угорської влади до Львова у 1915 році супроводжувалося серйозною продовольчою кризою, спричиненою руйнуваннями, масовими грабежами та хаосом у місті. Одним із головних викликів для продуктового забезпечення стало різке зростання чисельності населення через приплив біженців та розміщення військових частин. Відновлення залізничного сполучення відіграло ключову роль у покращенні логістики постачання продовольства. Для розподілу харчів влада міста продовжила дію карткової (талонної) системи, впровадженої ще російською адміністрацією. Особливу увагу приділили встановленню норм споживання харчових продуктів

(зокрема хліба ти жирів), що мало на меті обмежити дефіцит і запобігти спекуляції. Черги до продовольчих магазинів стали джерелом соціальної напруги, що змусило міську владу запровадити поліційний контроль над процесом розподілу товарів.

Статистичні дані свідчать про нестабільність постачання різних категорій продовольства, особливо борошна, рису та жирів. Попри труднощі, владі вдалося забезпечити стабільне постачання хліба, картоплі та молока. Ціни на продовольство залишалися нестабільними, що свідчить про значний вплив воєнної ситуації на економіку міста. Таким чином, запроваджені міською владою заходи частково стабілізували ситуацію, проте продовольча криза залишалася гострою протягом усього періоду дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голубець В. Продовольче забезпечення Львова під час російської окупації (вересень 1914 – червень 1915 рр.). *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету.* 2023, № 24. С. 318–332.
2. Державний архів у Львівській області (ДАЛО), Ф. 3, Оп. 1., Спр. 6188; Ф. 3, Оп. 1., Спр. 6190; Ф. 3, Оп. 1., Спр. 6197; Ф. 350, Оп. 1., Спр. 3973.
3. Кондратюк К. Втрати Східної Галичини в роки Першої світової війни. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць*. 2006, № 15. С. 616–622.
4. Орлик С. Цінова політика російської окупаційної влади на території Галичини і Буковини в період Першої світової війни. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія.* 2018, № 1. С. 48–58.
5. Петрович І. Галичина під час російської окупації. Серпень 1914 – червень 1915. Львів : Політ. Б-ка, 1915. 119 с.
6. Щодра О., Петрій І. Повсякденне життя Львова під час російської окупації 1914–1915 рр. *Lwów. Miasto, społeczeństwo, kultura. T. 9: Życie codzienne miasta*. 2015. С. 354–378.
7. Czy rabowali? *Kurjer Lwowski*. №173. 23 czerwca 1915. S. 3.
8. Kargol T. Odbudowa Galicji ze zniszczeń wojennych w latach 1914–1918. Kraków, 2012. 322 s.
9. Kramarz H. Samorząd Lwowa w czasie pierwszej wojny światowej i jego rola w życiu miasta. Kraków : Wydawnictwo Naukowe WSP, 1994. 154 s.
10. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne.* 1915, 7. S. 5–6.
11. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne.* 1915, 8. S. 5–6.
12. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne.* 1915, 9. S. 5–6.
13. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne.* 1915, 10. S. 5–6.
14. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne.* 1915, 11. S. 5–6.
15. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne.* 1915, 12. S. 5–6.
16. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne.* 1916, 1. S. 5–6.
17. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne.* 1916, 2. S. 5–6.
18. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne.* 1916, 3. S. 5–6.
19. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne.* 1916, 4. S. 5–6.
20. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne.* 1916, 5. S. 5–6.
21. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne.* 1916, 6. S. 5–6.
22. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne.* 1916, 7. S. 5–6.
23. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne.* 1916, 8. S. 5–6.
24. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne.* 1916, 9. S. 5–6.
25. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne.* 1916, 10. S. 5–6.
26. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne.* 1916, 11. S. 5–6.
27. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne.* 1916, 12. S. 5–6.
28. Przywrócenie ruchu kolejowego. *Kurjer Lwowski*. №177. 27 czerwca 1915. S. 3.
29. Walka z trzechdniowym pożarem we Lwowie. *Kurjer Lwowski*. №175. 25 czerwca 1915. S. 4.

REFERENCES

1. Holubets V. (2023). Prodovolche zabezpechennia Lvova pid chas rosiiskoi okupatsii (veresen 1914 – cherven 1915 rr.) [Food supply of Lviv during the Russian occupation (September 1914 – June 1915).]. *Naukovi zoshyty istorychnoho fakultetu Lvivskoho universytetu [Proceedings of History Faculty of Lviv University].* № 24. S. 318–332. [in Ukrainian].
2. Derzhavnyi arkhiv u Lvivskii oblasti (DALO) [State Archive in Lviv Region], F. 3, Op. 1, Spr. 6188; F. 3, Op. 1, Spr. 6190; F. 3, Op. 1, Spr. 6197; F. 350, Op. 1, Spr. 3973. [in Ukrainian].
3. Kondratiuk K. (2006). Vtraty Skhidnoi Halychyny v roky Pershoi svitovoi viiny [Losses of Eastern Galicia during the First World War]. Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist. Zbirnyk naukovykh prats [Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood. Collection of scientific works]. № 15. S. 616–622. [in Ukrainian].
4. Orlyk S. (2018). Tsinova polityka rosiiskoi okupatsiinoi vlady na terytorii Halychyny i Bukovyny v period Pershoi svitovoi viiny [The price policy of the Russian occupation authorities on the territory of Galicia and Bukovyna during the First World War.]. Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriia: Istoriia [4Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Series: History]. № 1. S. 48–58. [in Ukrainian].

5. Petrovych I. (1915) Halychyna pid chas rosiiskoi okupatsii. Serpen 1914 – cherven 1915 [Galicia during the Russian occupation. August 1914 – June 1915]. Lviv : Polit. B–ka., 119 s. [in Ukrainian].

6. Shchodra O., Petrii I. (2015). Povsiakdenne zhyttia Lvova pid chas rosiiskoi okupatsii 1914–1915 rr. [Everyday life in Lviv during the Russian occupation of 1914–1915]. Lwów. Miasto, społeczeństwo, kultura. T. 9: Życie codzienne miasta [Lviv. City, society, culture. T. 9: Everyday life of the city]. S. 354–378. [in Ukrainian].

7. Czy rabowali? [Did they rob?]. *Kurjer Lwowski*. №173. 23 czerwca 1915 [June 23, 1915]. S. 3. [in Polish].

8. Kargol T. (2012). Odbudowa Galicji ze zniszczeń wojennych w latach 1914–1918 [Reconstruction of Galicia from war destruction in 1914–1918]. Kraków. 322 s. [in Polish].

9. Kramarz H. (1994). Samorząd Lwowa w czasie pierwszej wojny światowej i jego rola w życiu miasta [Lviv local government during World War I and its role in the life of the city]. Kraków : Wydawnictwo Naukowe WSP. 154 s. [in Polish].

10. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne [Lviv in numbers. Monthly statistical magazine]*. (1915a).7. S. 5–6. [in Polish].

11. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne [Lviv in numbers. Monthly statistical magazine]*. (1915b). 8. S. 5–6. [in Polish].

12. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne [Lviv in numbers. Monthly statistical magazine]*. (1915c). 9. S. 5–6. [in Polish].

13. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne [Lviv in numbers. Monthly statistical magazine]*. (1915d). 10. S. 5–6. [in Polish].

14. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne [Lviv in numbers. Monthly statistical magazine]*. (1915e). 11. S. 5–6. [in Polish].

15. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne [Lviv in numbers. Monthly statistical magazine]*. (1915f). 12. S. 5–6. [in Polish].

16. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne [Lviv in numbers. Monthly statistical magazine]*. (1916a). 1. S. 5–6. [in Polish].

17. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne [Lviv in numbers. Monthly statistical magazine]*. (1916b). 2. S. 5–6. [in Polish].

18. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne [Lviv in numbers. Monthly statistical magazine]*. (1916c). 3. S. 5–6. [in Polish].

19. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne [Lviv in numbers. Monthly statistical magazine]*. (1916d). 4. S. 5–6. [in Polish].

20. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne [Lviv in numbers. Monthly statistical magazine]*. (1916e). 5. S. 5–6. [in Polish].

21. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne [Lviv in numbers. Monthly statistical magazine]*. (1916f). 6. S. 5–6. [in Polish].

22. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne [Lviv in numbers. Monthly statistical magazine]*. (1916g). 7. S. 5–6. [in Polish].

23. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne [Lviv in numbers. Monthly statistical magazine]*. (1916h). 8. S. 5–6. [in Polish].

24. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne [Lviv in numbers. Monthly statistical magazine]*. (1916i). 9. S. 5–6. [in Polish].

25. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne [Lviv in numbers. Monthly statistical magazine]*. (1916j). 10. S. 5–6. [in Polish].

26. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne [Lviv in numbers. Monthly statistical magazine]*. (1916k). 11. S. 5–6. [in Polish].

27. *Lwów w cyfrach. Miesięcznik statystyczne [Lviv in numbers. Monthly statistical magazine]*. (1916l). 12. S. 5–6. [in Polish].

28. Przywrócenie ruchu kolejowego [Restoration of rail traffic]. *Kurjer Lwowski*. №177. 27 czerwca 1915 [June 27, 1915]. S. 3. [in Polish].

29. Walka z trzechdniowym pożarem we Lwowie [Fighting a three–day fire in Lviv]. *Kurjer Lwowski*. №175. 25 czerwca 1915 [June 27, 1915]. S. 4. [in Polish].